

(POLİTİKA)

üniter devlet krizi ve

yeniden yapılanma ihtiyacı

Dünyanın en katı merkezietçi bürokratik ve militer devletlerinden biri olan Türkiye Cumhuriyeti devletinin "yeniden yapılanması"; egemen ulus ve devlet ilişkilerinin yarattığı tarihsel ve toplumsal geleneklerin tasfiyesi için; başka bir deyişle eşit ve özgür bir gelecek için gereklidir.

ŞABAN İBA

Türk devlet geleneği esas olarak Selçuklulardan başlamaktadır. İran ve Anadolu Selçuklu devletleri Fars/İran devlet ve kültür geleneği üzerinde kurulmuştur. Osmanlı devletinin oluşumu ise, Anadolu Selçuklu Devleti'nin parçalanmasının ardından yine Selçuklu geleneği ile başlamış, fakat kısa zaman sonra Anadolu Beylikleri döneminden itibaren Bizans'ın etkisine girmiştir. Fatih döneminden itibaren de tamamen Bizans devlet kurumlarını kendisine model alarak varlığını sürdürmüştür.

Osmanlı İmparatorluğu'nda süreç içinde devletin sivil ve askeri bürokrasisi ekonomik ve sosyal çıkarları itibarıyla ayrıcalıklı sınıflara ve etnik kökene dayanmayan bir yapı karakteri kazanmış ve böylelikle merkezi bürokrasi çıkarlarını devletle (ve padişahla) bütünleştiren, onunla sıkı sıkıya bağlı olan ve ancak onunla varolabilen sürekli bir kast niteliğine bürünmüştür.

"Ya devlet başa ya kuzgun leşe" söylemi Osmanlı İmparatorluğu'nda merkezi otoritenin/devletin yüceltilmesini, gücünü, sürekliliğini, önemini; toplumun ilelebet bölünmez bütünlüğünü ve devlete tabiiyetini, sistemin öngördüğü disiplin geleneğini anlatmıştır. Bu nedenle, Osmanlı İmparatorluğu'nda toplumsal ve siyasal karışıklıkların çıktığı her dönemde devletin yüceltilmesi, Devlet-i Ali'nin çıkarları adına padişahın kardeşleri dahil her başın kesilmesi; imparatorluğun sınırları içinde yaşayan bütün halkların tehcire ve kıyımlara uğraması vb. uygulamalar her zaman doğal sayılmıştır.

Çünkü askeri feodal ve bürokratik bir devlet olan Osmanlı İmparatorluğu'nda siyaset için

her şey meşru sayılırdı. Siyasette her türlü hile; yani düzen, dolap, oyun, entrika geçerliydi. Bu yüzden son derece gelişmiş komplocu yöntemler uygulanır; daima güçlü olan zayıfları ezer, baskı altına alır ve yönetirdi. Devlet ve toplum sisteminde güçlü olanlar, bu bağlamda orduyu elinde tutanlar her şeyi belirlerdi. Merkezden başlayarak imparatorluğun her yerinde devletin yüksek yöneticileri (merkezi bürokrasisi) keyiflerine göre kararlar alır ve kurallar koyardı. Bu nedenle Osmanlıda keyfi ölüm cezalarına "siyaseten katl" deniliyordu.

Osmanlı Devletinin imparatorluğa bağlı küçük beyliklerin ayrılma ya da özerklik taleplerine, isyankar milliyetlere, şu ya da bu nedenle dağa çıkan kanun kaçaklarına, padişahların fermanlarına uymayanlara karşı uygulanan entrikalar Bizantizmin bütün niteliklerini taşıyordu.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Osmanlı İmparatorluğu'nun mirası üzerinde kurulmuştur. Osmanlı'nın her şeyi; ekonomik, siyasal, yönetsel, sosyal, askeri, mali, dinsel, etnik, kültürel vb mirası TC tarafından devralmış ve bu mirasa büyük bir istekle sahiplenilmiştir.

Milli ve laik siyaset tarzı doğu-batı sorunsalından kaynaklanan modernleşmeciliğin tipik bir biçimi halini alırken, Osmanlı merkezietçiliği de Cumhuriyetin üniter devlet yapısının temelini oluşturmuştur. Tarihsel bir gelenek olan "güçlü devlet, otoriter hükümet" anlayışı da Cumhuriyet döneminde Doğu-Batı sentezi şeklinde ortaya çıkan egemen ulus ve devlet anlayışını ifade etmektedir.

Batıda Ortaçağın çok uluslu devletleri parçalanarak ulus devletler haline gelirken, Osmanlı devleti bütün doğu devletlerinde olduğu gibi çok uluslu, çok milliyetli ve çok kültürlü devlet özelliğini korumaya çalışmıştı. Türkiye Cumhuriyeti devleti ise, "tek millet, tek bayrak, tek parti, tek şef" ideolojisi ile bir Türk ulusal formu üzerinde kurulmuştur.

Batılı olmak ya da Doğulu kalmak ikilemi, Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet ve toplum hayatında temel bir ayrışma ve saflaşma yaratmıştır. Cumhuriyet döneminde ve günümüzde de devam eden bu siyasal ve toplumsal süreç, dinden kültüre kadar çok yönlü bir çatışmayı beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Cumhuriyet dönemi boyunca devlet laikliği ile bu laikliğe karşı duruş ilericilik/gericilik kavgası şeklinde

algılanmıştır.

Kemalist hükümetlerin Kürt isyanlarına karşı misilleme için aldığı birtakım karar ve önlemlerin, vatandaşlıkla ve zorunlu iskanla ilgili bazı uygulamaların, yabancıların sınır dışı edilmesi, sıkıyönetim ve milli korunma yasalarının yürürlüğe konmasını sağlayan kararname ve tüzüklerin hükümet tasarrufu olarak hukuki içtihat haline gelmesi, günümüze kadarki "Hikmet-i Hükümet"(Fransızca 'raison d'état') uygulamalarına siyasal meşruiyet kazandırmıştır.

Kemalist modernleşmede Rousseau'cu görüşler egemen olmuştur. Tüm Cumhuriyet tarihi boyunca Türk egemen ulus ve devlet siyaseti Jakobenci bir anlayışla sürdürülmüştür. Kendini vasi ilan siyasi elit, halkı bilgisiz ve beceriksiz görmüş ve karar alma mekanizmalarının dışında tutmuştur. Tarihte hiçbir çağdaşlaşma ve halkı modernleştirme çabaları kamu otoritesi tarafından zorla yapılmamışken, Türkiye'de paternalist bir yaklaşımla bireylerin yaşam tarzları üzerinde söz sahibi olunmuş, siyasal ve yargısal denetim bürokratik organlara verilerek vesayetçi bir tutum sergilenmiştir.

Dünyanın en katı merkezietçi bürokratik ve militer devletlerinden biri olan Türkiye Cumhuriyeti devletinin "yeniden yapılanması"; egemen ulus ve devlet ilişkilerinin yarattığı tarihsel ve toplumsal geleneklerin tasfiyesi için; başka bir deyişle eşit ve özgür bir gelecek için gereklidir.

Devletin yeniden yapılanması demek, üniter yapının tasfiye edilerek "çok kimlikli, çok kültürlü, çok inançlı" vb. bir siyasal ve toplumsal yapı kurulması anlamına gelmektedir. Burada ifade edilen çok kimlik, çok uluslu ya da çok milliyetli bir durumu; çok kültür; ulus ve milliyetlerin dillerini, kültürlerini, tarihsel geleneklerini vb. özgürce ifade edebilmelerini; çok inanç, her türlü dini inanç ya da inançsızlığı özgürce kullanma anlamına gelmektedir.

Sol ve sosyalist kesimde egemen olan sistemin çatlakları üzerinden siyaset yapmaktan ve burjuva yasallığının sınırlarına hapsolmaktan vazgeçilmeli, devlet ve toplum hayatını yeniden düzenleyecek radikal adımlar atılmalıdır. Bu bağlamda "Türkiye'nin yeniden yapılanması" için coğrafi ya da etnik federasyon veya konfederasyon ya da eyalet sistemi gibi modellerin özgürce tartışılabilceği demokratik platformlar kurulmalıdır.